

Magdalena Serwatka

"Wykonywanie wolnych zawodów w Polsce", Jerzy Jacyszyn, Warszawa 2004 : [recenzja]

Palestra 49/11-12(563-564), 224-226

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Jacyszyn

Wykonywanie wolnych zawodów w Polsce

Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2004, s. 341

„Wolne zawody” (po francusku „les professions liberales”, zaś po angielsku po prostu „the professions”) to pojęcie używane nie tylko w fachowej literaturze prawniczej, lecz przez ekonomistów, historyków, socjologów, media oraz w języku codziennym. Nie jest ono jednak do końca jasne ani precyzyjnie zdefiniowane w prawodawstwie tak polskim, jak i poszczególnych krajów Unii Europejskiej. Autor recenzowanej książki starał się zgromadzić, a potem uporządkować możliwie wszystkie sprawy – tak teoretycznie, jak i w ujęciu bardziej praktycznym – związane z wolnymi zawodami oraz ich uprawianiem w Polsce, a także porównawczo w krajach UE.

Zarówno u nas, jak i w Unii istnieje w ostatnich latach nie tylko rosnące zainteresowanie wykonywaniem wolnych zawodów, lecz i ustawiczny społeczny popyt na świadczenia ze strony fachowców uprawiających rozmaite wolne zawody. Co więcej, europejskie i światowe trendy rozwojowe idą w kierunku nie tylko wzrostu liczby osób zajmujących się tymi zawodami, lecz ku powstawaniu kolejnych, nowych wolnych zawodów, kompatybilnych do współczesnych realiów ekonomiczno-cywilizacyjnych. Z tego punktu widzenia potrzeba dokonania obszernej i gruntownej analizy całego zagadnienia jest poza dyskusją. Autor dokonał pionierskiej próby tego typu wieloaspektowej analizy, nie rosząc sobie bynajmniej prawa do całkowitego wyczerpania tematu (s. 15).

Zasadniczą – jak ją zrozumiałam – tezą wywodów J. Jacyszyna jest postulat uregulowania „optymalnej” większości spraw związanych z wolnymi zawodami w formie jednego aktu prawnego, „pozostawiając kwestie szczegółowe korporacjom samorządowym” (s. 13, a także 326 i 331). Wyjaśniłoby to, zdaniem Autora, wiele problemów dotąd niepotrzebnie skomplikowanych. Książka ma klarowną konstrukcję i jest podzielona na 7 rozdziałów. W pierwszym Autor prezentuje szeroko różne definicje „wolnego zawodu” w doktrynie zarówno krajowej, jak i zagranicznej. Wynika z tego, że generalnie – mimo zróżnicowanych, czasem dyskusyjnych kryteriów – za „wolny zawód” uznajemy osobiste i samodzielne wykonywanie czynności o charakterze intelektualnym, wymagające wysokich kwalifikacji, służące zapewnieniu świadczeń i usług klientom oraz ochronie istotnych wartości interesu ogólnego, zgodnie z normami prawnymi i etycznymi, w ramach konkretnej korporacji (samorządu zawodowego).

Można zatem wynioskować, że do klasycznych „wolnych zawodów” zaliczymy w pierwszym rzędzie: adwokatów i radców prawnych, lekarzy i lekarzy weterynarii, farmaceutów, architektów, inżynierów budownictwa i urbanistów, rzeczników patentowych oraz innych szeroko pojętych ekspertów z różnych dziedzin (tłumacze przysięgli, doradcy podatkowi, rzeczoznawcy). Co do innych zawodów, jak literaci (pisarze), publicyści czy dziennikarze – choć teoretycznie spełniają one większość wspomnianych wyżej kryteriów – nie ma klarownych jak dotąd regulacji prawnych. Jak można suponować na podstawie tekstu omawianej pracy, Autor jest zwolennikiem jasnego uregulowania przez prawodawcę statusu także tych grup zawodowych (s. 282).

W rozdziale II Autor prezentuje naprzód 12 cech wolnego zawodu, które – jego zdaniem – wyróżniają, a *ipso facto* definiują samo pojęcie. Są to: regulowany charakter, osobisty sposób świadczonych usług, kwalifikowane wykształcenie, aksjologia wykonywania zawodu,

struktura wykonywania wolnego zawodu, niezależność zawodowa, etos zawodowy, stan i sposób zorganizowania, wynagrodzenie, tajemnica zawodowa, szczególna odpowiedzialność oraz samorządność korporacyjna. W dalszej kolejności J. Jacyszyn szczegółowo rozwija tę problematykę, odwołując się do konkretnych przykładów, jak i do szerokiej literatury przedmiotu.

Rozdział III traktuje o spółkach cywilnych i handlowych jako formach wykonywania wolnego zawodu. Autor na początku omawia pojęcie spółek osobowych oraz ich rodzaje. Dalej zajmuje się szczegółowo i dokładnie spółką cywilną. Kolejnym etapem narracji są: spółka jawna, spółka partnerska, spółka komandytowa oraz spółka komandytowo-akcyjna. Na koniec pisze o wykonywaniu wolnego zawodu w ramach innych spółek handlowych oraz struktur organizacyjnych. W rozdziale IV omówione zostały źródła informacji o wolnych zawodach oraz formach ich wykonywania (korporacyjne, Krajowy Rejestr Sądowy, Monitor Sądowy i Gospodarczy).

Problematyka rozdziału V koncentruje się wokół zagadnienia upadłości spółek cywilnych i handlowych (zdolność upadłościowa, przesłanki ogłoszenia upadłości, postępowanie upadłościowe, podstawowe instytucje prawa upadłościowego i naprawczego). Rozdział VI traktuje o grupowych wolnych zawodach (prawniczych, ekonomicznych, medycznych, technicznych, tzw. hybrydalnych i innych), zaś w VII (ostatnim) Autor prezentuje relacje między przedsiębiorcą a wolnym zawodem. Jego zdaniem, dostrzegalny jest rosnący zamęt i chaos towarzyszący owym dwóm pojęciom w doktrynie oraz w praktyce gospodarczej, czemu winien jest sam legislator. Pojęcie przedsiębiorcy jest definiowane niejasno i mało zrozumiale, zaś określenie wolnego zawodu pozostawia się na marginesie ustaleń normatywnych (s. 296).

Jakie są różnice między przedsiębiorcą (tj. osobą prowadzącą działalność gospodarczą) a przedstawicielami wolnych zawodów? Autor przedstawia 10 takich zasadniczych różnic. Po pierwsze, wolne zawody są regulowane, tzn. normatywnie opisane w przepisach szczegółowych. Po drugie, wolny zawód ma charakter usługowy, ale jest to inny, specyficzny typ usług, najczęściej mających charakter niematerialny. Po trzecie, zasady wykonywania wolnych zawodów są inne niż zasady prowadzenia działalności gospodarczej. Inne są relacje przedsiębiorca–kontrahent, zaś inne wolny zawód–klient. Celem działalności gospodarczej jest zysk i korzyść materialna, a wolne zawody mają na uwadze przede wszystkim troskę o bezpieczeństwo obrotu prawnego, zdrowia, kultury i innych wartości niematerialnych.

Po czwarte, wolne zawody są zawodami – często wysokiego – zaufania publicznego, co nie odnosi się zwykle do typowej działalności gospodarczej. Po piątę, wolne zawody mają wybitnie reglamentowany charakter (szczególna kontrola zarówno ze strony ustawodawcy, jak i poszczególnych korporacji). Po szóste, pojęcie „przedsiębiorcy” jest bardziej wieloznaczne niż pojęcie „wolnego zawodu”, na które składa się cały zestaw konkretnych cech je identyfikujących i definiujących. Po siódme, wykonywanie wolnego zawodu jest samodzielne i osobiste, o charakterze intelektualnym. Po ósme, wolne zawody są przypisane każdy do konkretnej korporacji, zaś izby przemysłowo-handlowe grupują jedynie część przedsiębiorców.

Po dziewiąte, „wolne zawody” to pojęcie zbiorcze, natomiast przedsiębiorców dzieli się np. na średnich i małych. Po dziesiąte wreszcie, w obrębie grupy przedsiębiorców wewnętrzne podziały i klasyfikacje są bardziej czytelne, podczas gdy po drugiej stronie mamy do czynienia z „bezdyskusyjnymi” wolnymi zawodami oraz tzw. *quasi*-wolnymi zawodami. W konkluzji swych rozważań Autor stwierdza, iż wszystkie wyżej wypunktowane różnice

między przedsiębiorcami a wolnymi zawodami są oczywiste na gruncie teorii prawa. Natomiast potrzebna jest na przyszłość „interwencja ustawodawcy”, ponieważ całe zagadnienie „dorosło do rangi legislacyjnej” (s. 331).

Książka Jerzego Jacyszyna jest przykładem ambitnego zmierzenia się jednego badacza z całością bardzo skomplikowanej i wieloaspektowej problematyki wolnych zawodów. Dokonał on wnikliwej i szczegółowej analizy zagadnienia oraz postawił jasne wnioski końcowe. Miejmy nadzieję, że praca ta stanie się ważkim elementem szerokiej dyskusji zarówno wśród teoretyków, jak i praktyków, szczególnie w obliczu akcesji Polski do struktur Unii Europejskiej.

Magdalena Serwatka